

Sikring af forsvarshistorisk kulturarv i Danmark

JENS OLE CHRISTENSEN*

Title: Securing the cultural heritage associated with military history in Denmark.

Abstract: *Securing the cultural heritage is one of the primary tasks of a museum of cultural history. However, this aspect of these museums' work rarely attracts attention nor is it subject to any substantial professional debate, despite it being of critical importance for a museum's future opportunities for development.*

Since the 1990s, the cultural heritage work done at the National Museum of Military History in Denmark has moved from an object-oriented positivistic perspective to a research-based, problem-oriented and constructivist perspective, as well as moving to conducting active, research-based collecting. This article surveys this process of change and argues for the necessity of departing from ideas that are characteristic of 19th-century museum ideals.

The overall conclusion is that collecting should always be conducted as a response to a carefully considered problem that is based on a relevant research issue. This article accounts for the model chosen by the National Museum of Military History.

Keywords: Cultural heritage, collection, military history, research, research-based collecting, The Royal Danish Arsenal Museum, Danish National Museum of Military History.

FORSVARSHISTORISK KULTURARV I DANMARK

Det fremgår af den danske museumslov, at de kulturhistoriske museer skal virke for sikring af Danmarks kulturarv. Kulturbevaringsforpligtigelsen i forhold til den forsvarshistoriske kulturarv i Danmark er i alt væsentligt forankret i én institution, Statens Forsvarshistoriske Museum i København. Statens Forsvarshistoriske Museum blev oprettet ved årsskiftet 2003/04 ved en sammenlægning af Tøjhus-

museet og Orlogsmuseet. Sammenlægningen er sket på den måde, at de to museer forbliver selvstændige udstillingshuse med hver deres formidlingsmæssige profil, mens de faglige opgaver, samlinger, personale og administration vil ligge i den fælles institution. De to udstillingshuses forskellige profiler indebærer, at der i fremtiden tilsvarende vil være forskellige profiler i det samlede museums arbejde med den forsvarshistoriske kulturarv. Artiklen ser på den ene af disse profiler, 'tøjhusprofilen'.

Udgangspunktet for denne er, at Tøjhusmuseet fra midten af 1990-erne ændrede profil fra et våbenhistorisk museum til et forsvarshistorisk, som led i en generel omstillings- og professionaliseringsproces på museet. Profilændringen har rejst en række problemer og spørgsmål omkring museets samlinger, løbende indsamlingsarbejde og basisudstillinger. Artiklen er en 'statusrapport' for omstillingsprocessen i museets løbende indsamlingsarbejde, en proces hvor der er høstet en række erfaringer, men hvor der også står spørgsmål tilbage.

Betegnelsen Tøjhusmuseet vil blive brugt i denne artikel, fordi de overvejelser, den handler om, har udgangspunkt i 1990-erne, altså situationen før sammenlægningen, og fordi de især retter sig mod den profil Tøjhusmuseet fremover vil formidle.

TØJHUSMUSEETS PROFILÆNDRING I 1990-ERNE

Tøjhusmuseet blev oprettet i 1928 ved en sammenlægning af en række historiske samlinger indenfor Hæren; samlinger, der for flestes vedkommende var opstået i 1800-tallet. Særligt en af disse, Den historiske Våbensamling, grundlagt i 1838 som et led i 1800-tallets museumsmæssige opbrud, har dannet udgangspunkt for museets udvikling.¹ Den historiske Våbensamling var en samling af militære håndvåben og kongelige jagt- og pragtvåben, med vægten lagt på det våbenevolutionære og teknologiske aspekt, og med det formål at vise den europæiske våbenudvikling. Samlingen og senere Tøjhusmuseet kan beskrives som skoleeksemplet på 1800-tallets typologisk, kronologiske museum, formet omkring den evolutionære fortælling. 1800-tallets mu-

seumsideal er hvilede på oplysningstidens verdensforståelse: Fremskridtsoptimismen; troen på udviklingen som en endeløs række af fremskridt med samtidens Europa som udviklingens højeste trin. Inden for denne forståelse var museets overordnede opgave, at dokumentere – og belære publikum om – evolutionen gennem udviklingsrækker af genstande, hvor evolutionen kunne studeres skridt for skridt; fra det simple og primitive til det komplekse og avancerede. Næppe mange genstandstyper kunne bedre end håndskydevåben 'bevise' denne evolutionstanke: Fra 1400-tallets primitive lodbøsser til 1800-tallets avancerede bagladevåben. Den historiske Våbensamling / Tøjhusmuseet hvilede trygt på evolutionstanken samt 1800-tallets Europas fascination af teknologi, våben og militær magt; grundpiller som 1900-tallets to verdenskrige slog væk. Efter disse blev museets grundlag 'skrevet ud af' den kollektive erindring og dets udstillinger uforståelige for et moderne publikum.

Fra slutningen af 1980-erne til midt i 1990-erne gennemgik Tøjhusmuseet et generationsskifte i ledelse og museumsinspektører. Det stod i begyndelsen af 1990-erne klart for museet, at det hidtidige formål og museumsideal fra 1800-tallet ikke længere kunne danne et meningsfuldt udgangspunkt for museets arbejde. Tiden var definitivt løbet fra tanken om at belære publikum om den europæiske våbenudvikling. Museet ønskede i stedet en dialog med de besøgende samt at komme i kontakt med et bredere kulturhistorisk interesseret publikum. Tøjhusmuseet har på denne baggrund fra begyndelsen af 1990-erne ændret profil fra et snævert, typologisk, kronologisk våbenmuseum til et bredt kulturhistorisk specialmuseum, der belyser forsvars- og våbenhistoriens placering i en bredere samfundsmæssig sammenhæng. Det var – og er – museets udgangs-

punkt, at forsvarshistorien er en væsentlig del af Danmarkshistorien.

Museets nuværende formål blev formuleret i begyndelsen af 1990-erne og fastlægges, at Tøjhusmuseet er et kulturhistorisk specialmuseum til belysning af det danske forsvars historie samt en international våbensamling. Samtidig er museet en forskningsinstitution.² Der ligger ikke i denne kortfattede formulering nogen definition af, hvad det danske forsvars historie konkret dækker. Tøjhusmuseet har aldrig set det som institutionen Forsvarets historie (dvs. de militære værn og myndigheders historie). I stedet har museet valgt bredere tolkninger, der åbner for forskellige tilgangsvinkler og niveauer i arbejdet med det danske forsvars historie.

Museet har i 1990-erne indledt en proces, der skal ende med nye permanente udstillinger på Tøjhusmuseet. Som grundlag har museet udarbejdet udstillingskonceptet "Krig og menneske".³ Konceptets udgangspunkt er at belyse, hvordan krig og truslen om krig har formet menneske, kultur, samfund og stat igennem de seneste 500 år; belyse hvor tæt disse faktorer har hængt sammen, og hvordan de har spillet med og mod hinanden i den historiske udvikling. Krig ses som et socialt fænomen, der former og tager form af dette samspil, og krigshistorien placeres som et centralt element i den kultur- og samfundshistoriske forskning.⁴

ARV OG GÆLD ...

Tøjhusmuseet kan som nævnt beskrives som skoleeksemplet på 1800-tallets typologisk, kronologiske museum, formet omkring den evolutionære fortælling, hvor museets overordnede opgave var at dokumentere evolutio-

nen gennem udviklingsrækker af genstande. Museets konkrete opgave var omhyggeligt og strengt videnskabeligt at studere, beskrive og klassificere al ting, hver enkelt genstandstype for sig; at se og erkende. Verden besad en sand, objektiv orden, som museet skulle afdække og belære den besøgende om. Den enkelte genstand skulle placeres i en udviklingsrække, et tænkt koordinatsystem med kronologi, geografi og udviklingstrin som koordinaterne. Lange snorlige udviklingsrækker var museets ordnings- og udstillingsprincip. Inden for hver enkelt udviklingsrække var endemålet den 'komplette' samling, hvor alle trin i evolutionen var repræsenteret. Den komplette samling kunne konstrueres på flere niveauer, f.eks. som 'dækkende' eller 'repræsentativ', og på flere måder alt efter omstændighederne, f.eks. ved at samlingen rummede alle 'væsentlige typer' eller et 'repræsentativt udsnit' af 'typiske genstande'. Eller ved, som f.eks. med de militære genstande, at have samtlige approberede modeller. Når alle huller i samlingen var lukket, var den principielt komplet, og evolutionen dokumenteret.⁵

Historien var i genstanden og kunne afdækkes ved at studere genstanden og sammenholde den med de øvrige genstande i udviklingsrækken. Nøgleordene i denne proces var omhyggelige genstandsstudier og beskrivelser; genstandsstudier, beskrivelser og klassifikation var gensidige forudsætninger. Netop de omhyggelige beskrivelser af alle kendte genstande indenfor en udviklingsrække var en forudsætning for at konstruere klassifikationssystemet. Og den enkelte genstands omhyggelige studie var udgangspunktet for dens klassifikation, typologisk, kronologisk og geografisk. Genstandene blev på denne måde historieløse. De 'fortalte' ikke længere en unik, individuel historie, men blev en brik, der kun gav mening som led

48 i udviklingsrækken. Den enkelte genstands unikke historie blev set som en kuriositet, der eventuelt kunne bruges som sådant.

1800-tallets museum kan betegnes som det beskrivende museum. Sat på spidsen kan man hævde, at museet ikke producerede ny viden. Fortællingen, al tings udvikling fra det primitive til det avancerede, var fastlagt på forhånd. Museets studier var kun et spørgsmål om at kunne konstruere udviklingsrækker og klassificere al ting rigtigt heri.

Museets profilændring i 1990-erne rejste en række problemer i forhold til de eksisterende samlinger og det løbende indsamlingsarbejde. Tøjhusmuseets samlinger bestod i begyndelsen af 1990-erne af godt 50 typologisk, kronologiske udviklingsrækker / samlinger, opbygget omkring godt 20 genstandskategorier: Artilleri, håndskydevåben, blankvåben, rustninger, uniformer og udrustning, faner osv. Heraf udgjorde artilleri, håndskydevåben og blankvåben museets tre kernesamlinger, som arbejdet blev koncentreret om med håndskydevåben som den helt centrale. Af de mere end 50 samlinger var en mindre del veldefinerede, homogene og 'dækkende' i deres indhold, særligt de tre kernesamlinger, mens en større del var meget svagt definerede, meget tilfældige og meget lidt 'dækkende'. Samlet set manglede der en grundlæggende forklaring på, hvorfor netop disse godt 20 genstandskategorier udgjorde museets arbejdsområde. I realiteten var der givetvis tale om en række tilfældigheder. Museets løbende indsamlingsarbejde sigtede på at gøre udviklingsrækkerne så komplette som muligt - 'lukke hullerne' i rækkerne - og koncentrerede sig om håndskydevåben.

Samlingernes tilstand, og de foregående mange års arbejde på museet, viste tydeligt følgende problemer i samlinger og indsamling:

- At det, med de ressourcer museet rådede

over, var umuligt at videreføre det antal typologisk, kronologiske samlinger museet havde påbegyndt; i bund og grund bare at vedligeholde de tre kernesamlinger eller den helt centrale samling.

- At den 'automatiserede' eller 'tvangsmæssige' indsamling, og heraf følgende massive ophobning af genstande, der ligger i den typologisk, kronologiske tænkning, før eller senere vil sprænge alle fysiske rammer.
- At de typologisk, kronologiske samlinger har et beskedent formidlingspotentiale. De kan kun i begrænset omfang formidle andre historier end den evolutionistiske.
- At det var umuligt at give et fornuftigt svar på, hvorfor netop de godt tyve udvalgte genstandskategorier, de tre kernesamlinger eller måske kun håndskydevåbensamlingen var lig med den bevaringsværdige forsvarshistoriske kulturarv.

Den umiddelbare konklusion var, at museet var endt i en museal blindgyde – og at hele tanken om dækkende eller repræsentative samlinger er en blindgyde.

Tøjhusmuseets arbejde har tydeligt vist, at den typologisk, kronologiske samling – uanset om vi taler om 'dækkende' eller 'repræsentative' samlinger – i praksis er umættelig. Uanset hvor mange genstande man har indsamlet, vil der altid være endnu 'et hul at lukke', endnu en variant og variantens variant at samle ind. Det 'typiske' eller 'repræsentative' er konstruktioner, der aldrig lader sig indfange, men konstant fortøner sig i en uendelig mængde af potentielle genstande.⁶ Det er museets erfaring, at indsamling til dækkende eller repræsentative samlinger i realiteten er den mest tilfældige indsamlingsform man kan foretage. I praksis er det som følge af opgavens uoverkommelighed tilfældigt, hvilke 'huller' man får fyldt.

Museets arbejde med nye basisudstillinger har lige så tydeligt vist, at den typologisk, kronologiske samling formidlingsmæssigt er en gold 'biotop'. Der er tale om en yderst endimensionel, smal og ofte ahistorisk genstandssamling. Manglen på alsidighed – samlingerens 'fattigdom' – er det evolutionære museums største problem. I takt med, at vi har forladt evolutionstanken og tanken om at klassificere alverdens ting, melder spørgsmålet sig: Hvad skal vi med de umådelige lange, snorlige rækker af genstande? Hvilke historier kan man tvinge ud af dem? Genstandene ender, når de ikke ses som brikker i udviklingsrækken, ofte som abstrakte, løsrevne fragmenter.

Den næste konklusion var, at arven fra 1800-tallets museumsideal indeholder en række 'tvangstanke', som det er nødvendigt at gøre sig fri af:

- Tanken om museet som en encyklopædisk videns-, dokumentations- og genstandsbank, hvor svaret på ethvert spørgsmål om fortiden, dokumentation for ethvert fortidigt forhold og 'typiske' eksempler alle tænkelige materielle levn kan findes.
- Tanken om museets samlinger som 'dækkende' eller 'repræsentative' encyklopædiske afspejlinger af den ganske verden.
- Tanken om historien som et stort kontinuert udviklingsforløb, som løbende skal dokumenteres, og som efterfølgende kan 'rekonstrueres' med udgangspunkt i kontinuere, 'uendelige', dækkende eller repræsentative samlinger.
- Tanken om at museets opgave er konstant at rykke ud og redde alt, der er ved at forsvinde – historie, traditioner, genstande osv.
- Tanken om at historien er i genstanden og ikke i den sammenhæng genstanden er et levn fra.
- Tanken om at museets opgave er at indsam-

le, studere, klassificere og beskrive ethvert fysisk vidnesbyrd – og belære den besøgende herom.

Bag nutidens museums rastløse indsamling ligger tilsyneladende i første række tanker om museet og dets samlinger som encyklopædiske; forestillingen om, at museet må og skal vide alt, dokumentere alt og – hvis vi kunne – indsamle alt. I anden række 'redningstanken'; forestillingen om at museet opgave er at redde alt, der er ved at forsvinde.⁷

Tøjhusmuseets gamle samlinger er skoleeksempler på typologisk, kronologiske museumssamlinger defineret og opbygget ud fra den grundtanke, at genstandene har en entydig, objektiv funktion og betydning, som de kan klassificeres og systematiseres ud fra. En tanke, hvor indsamlingsprocessen er ganske underordnet, fordi den ingen betydning har for genstandens 'objektive' betydning, beskrivelse og klassifikation. Selv om vi ikke mere tror på den evolutionære fortælling, lever den evolutionære museumssamling i bedste velgående; og med den tanken om at rekonstruere fortiden ud fra 'dækkende' eller 'repræsentative' samlinger. De typologisk, kronologiske samlinger kan på denne måde måske bedst beskrives som et 'historisk beredskab' med henblik på rekonstruktionen af fortiden.

Tanken om dækkende eller repræsentative samlinger forudsætter, at alle genstande kan klassificeres, f.eks. i forhold til funktion, geograf, tidsrum og materiale; karakteristika som lader sig klassificere, men som måske i virkeligheden intet siger om genstanden. Genstande der er udtryk for komplekse historier og komplicerede sammenhænge og perspektiver er vanskelige at klassificere, og dermed i praksis ikke operationelle i tanken om dækkende eller repræsentative samlinger. Sat på spidsen kan man tale om det deskriptive museum, der

50 studerer, klassificerer og beskriver alt, men ikke stiller spørgsmål, og det problemorienterede museum, der har opgivet tanken om at klassificere tingene, men ser det som opgaven at stille spørgsmål og søge genstande der kan materialisere de sammenhænge og perspektiver spørgsmålene rejser.

Tøjhusmuseets helt overordnede konklusion var – og er – at indsamling altid skal ses 'ovenfra', fra en problemstilling, ikke 'nedefra', fra genstandsniveauet. En nøje overvejet problemstilling som udgangspunkt for indsamlingen er den eneste vej til at sikre, at museets samlinger ikke blot ender som en ophobning af tilfældige løsrevne fragmenter. Hermed ikke sagt, at et konkret indsamlingsprojekt ikke kan tage udgangspunkt i en spændende genstand, blot at genstanden må tænkes ind i en konkret problemstilling.

Tøjhusmuseets profilændring i 1990-erne viste med al ønskelig tydelighed – hvis vi skulle have glemt det under presset fra andre opgaver, f.eks. synliggørelse – at indsamling og opbygning af samlinger er et museums absolutte kerneopgave. Et museum og dets muligheder på alle felter er lig med dets samlinger, ikke dets udstillinger og formidling. Samlingerne er konstanten, udgangspunktet, udstillinger et øjebliksbillede. Konklusionen her var, at profilændringen i museets praktiske arbejde måtte starte med forskning og indsamlingsarbejde.

AKTIVT OPSØGENDE FORSKNINGSBASERET INDSAMLINGSARBEJDE

Konklusionen, at Tøjhusmuseet var kommet til vejs ende med de typologisk, kronologiske samlinger og det hertil knyttede indsamlingsarbejde, indebar, at et nyt grundlag for

såvel samlinger som indsamlingsarbejde måtte skabes. Museet har siden midten af 1990-erne lukket de gamle typologisk, kronologiske samlinger for nytilvækst og nydefineret samlinger og indsamlingsarbejde.

Det første skridt mod et nyt grundlag for indsamlingsarbejdet må være at søge at indkredse begrebet kulturarv som museernes arbejdsområde. Tøjhusmuseet har som udgangspunkt valgt at se kulturarv som en konstruktion. Kulturarv er ikke noget naturgivet, der blot skal opdages og sikres, men noget der udpeges af museet, noget museet finder det væsentligt at bevare. Museet skaber kulturarven, det er en række valg, der træffes om at udvælge noget og fravælge andet. Forståelsen af kulturarv som en konstruktion åbner for at se kritisk på såvel museernes indsamling som samlinger. Kulturarv er ikke noget en gang for alle fastlagt, nogle absolutte træk ved de indsamlede genstande. Det er en værdi de tillægges – og dermed også kan fratages. 8 Det helt centrale problem i et museums indsamlingsarbejde er, hvordan man udpeger den delmængde af kulturhistorien, der tillægges værdi som kulturarv og sikres i museets samlinger. I den situation Tøjhusmuseet stod i i 1990-erne, hvor museet så at sige skulle genopfindes, var der egentligt kun en farbar vej, nemlig at tage udgangspunkt i museets forskning; både som faktuel udgangspunkt og som teoretisk og metodisk.

Tøjhusmuseet har som udgangspunkt valgt at strukturere indsamlingsarbejdet på samme måde som en forskningsproces. Enhver, der har arbejdet med nyere og nyeste tids historie, kender udfordringen heri: Problemet er ikke at finde relevant kildemateriale, men at udvælge det rigtige fra et uoverskueligt stort materiale; at udvælge netop det materiale, der er centralt og dækkende i forhold til at besvare pro-

blemstillingen, og at afgrænse det til en operativ mængde. På nøjagtig samme måde med indsamlingsarbejdet: Problemet er ikke at finde relevante genstande at fylde magasinerne med. Problemet er at opsøge og udvælge netop de genstande, vi finder er centrale og dækkende for den problemstilling museet arbejder med, og at afgrænse indsamlingen hertil; at udvælge og afgrænse – og ikke mindst at turde fravælge. Indsamlingsarbejdets udfordring er at fravælge, begrunde fravalget – og fastholde det også over for højrøstede interessegrupper.

I Tøjhusmuseets definition af aktivt opsøgende forskningsbaseret indsamlingsarbejde er museets formål den problemstilling, som indsamlingen må arbejde ud fra; jo mere præcist dette formål kan beskrives, jo skarpere står problemstillingen. Problemstillingen belyses gennem et antal indsamlingsprojekter, der fungerer som hypoteser om centrale sammenhænge og perspektiver, på samme måde som man arbejder med kilderne i forskningsprocessen.

Tøjhusmuseet har, som indsamlingens teoretiske tilgangsvinkel, defineret to overordnede forsknings- og indsamlingsprojekter. Disse projekter afspejler på den ene side en række overordnede antagelser og formodninger om dansk forsvar i en bestemt epoke; antagelser, der gør det muligt at 'navigere' i det komplekse virkelighedsbillede. Det er 'forskningsfronten', vores aktuelle viden, der her gør det muligt at pege på nogle sammenhænge og perspektiver som interessante, og dermed gør det muligt at definere konkrete indsamlingsprojekter. Det er først gennem forskningens formulering af tolkningsforslag / synteser / hypoteser, at genstande kan tillægges betydning. På den anden side svarer projekterne til museets projektorienterede samlinger, som de konkrete

indsamlingsprojekter / genstande skal relateres til. Museet ser hver af de nye projektorienterede samlinger netop som en række overordnede antagelser om samspejlet mellem krig og menneske, med udgangspunkt i krigens eller krigstruslens karakter; antagelser om vigtige sammenhænge og perspektiver heri. Inden for disse overordnede antagelser fungerer de konkrete indsamlingsprojekter som hypoteser; som foreløbige forklaringer af en række kendsgerninger.

Indsamlingens metodiske tilgangsvinkel ligger i en struktureret af, hvordan man konkret griber indsamlingen an. Overordnet arbejder museet med en samtidsorienteret indsamling, hvor tiden efter 1945 af flere årsager er valgt som ramme, og en retrospektiv indsamling, hvor rammen er tiden før 1945. Udgangspunktet for den samtidsorienterede indsamling, der dækker den langt overvejende del af museets indsamlingsarbejde, er et systematisk indsamlingsprogram med udspring i de sammenhænge og perspektiver, som museets forskning har peget på. Hertil kommer dog også en begrænset indsamling til enkelte genstandsorienterede samlinger (specialsamlinger). For den retrospektive indsamling er udgangspunktet et behovsorienteret indsamlingsprogram, der primært udspringer af arbejdet med nye permanente udstillinger (se bilag). Konkret arbejder museet med tre indsamlingsformer, problem-orienteret indsamling, system-orienteret indsamling og genstands-orienteret indsamling (som forklares nærmere nedenfor).

Skematisk ser museets aktivt opsøgende forskningsbaserede indsamlingsarbejde således ud, med de tre niveauer 1) formål / problemstillings niveauet, 2) samling / antagelses niveauet og 3) indsamlingsprojekt / hypotese niveauet:

Statens Forsvarshistoriske Museum (Tøjhusmuseet) Aktivt opsøgende forskningsbaseret indsamlingsarbejde	
Museets formål	Indsamlingsarbejdets problemstilling
Projektorienterede samlinger (overordnede forsknings- og indsamlingsprojekter)	Overordnede antagelser og formodninger
Konkrete indsamlingsprojekter	Hypoteser

Forudsætningen for at indsamle en genstand er, at den meningsfuldt kan indplaceres i en af museets åbne samlinger, samt i et af de aktive indsamlingsprojekter, eller at der meningsfuldt kan defineres et nyt aktivt indsamlingsprojekt. Kan genstanden ikke det, er der ikke grundlag for at indsamle den. Denne argumentation for hver enkelt genstand / historie tvinger den indsamlede museumsinspektør til at gennemtænke indsamlingen og de sammenhænge og perspektiver genstanden / historien skal repræsentere.

Museet arbejder, i samarbejde med Danmarks Biblioteksskole i København, med et nyt registreringssystem. Et system der skal skabe overblik over museets genstande. Men særligt skal systemet gøre det muligt at skabe overblik over, hvilke historier, sammenhænge og perspektiver der kan knyttes til genstandene. Dette stiller meget større krav end blot en registrering af 'objektive' data og tolkninger.⁹

I den forståelse af kulturarv og indsamling som konstruktioner, som Tøjhusmuseet har valgt, ligger en accept af, at indsamling er en proces der indeholder 'subjektive' valg på samme måde som forskning; subjektiv forstået på den måde, at det er den enkelte museumsin-

spektør, der vælger hvilke hypoteser – indsamlingsprojekter – der formuleres og dermed hvilke tilgangsvinkler til formålet der forfølges. Indsamlingsarbejdet kræver hermed på den ene side, at man konstant holder museets formål for øje, således at indsamlingen er central og dækkende i forhold hertil. På den anden side, at museumsinspektøren bruger al sin fantasi og kreativitet og når omkring forskellige tilgangsvinkler til formålet, således at indsamlingen repræsenterer forskellige synsvinkler, sammenhænge og perspektiver; at man ikke blot mekanisk reproducerer samme indsamlingsprojekt og indsamler samme historie igen og igen. Tøjhusmuseet forstår museumslovens ord om repræsentative samlinger på den måde, at samlingerne skal omfatte mange forskellige, måske endda modstridende, historier; de skal indeholde et bredt spektrum af sammenhænge og perspektiver indenfor museets formål. Samlingerne skal være rige på 'gode historier' ikke på udviklingsrækker. Den vigtigste opgave i indsamlingen er, at formulere de gode spørgsmål, der kan pege på de væsentligste sammenhænge og perspektiver.

Kravene til museumsinspektørens kreative evner og forståelse, ud over den faglige viden, er større i den forskningsbaserede indsamling end i den typologisk, kronologiske, hvor man 'blot' skal besidde en konkret, faktuel viden. Omvendt er det hverken muligt eller nødvendigt at opbygge det dybe kendskab til enkelte udvalgte udviklingsrækker, som var kernen i museumsinspektørens virke tidligere.

Indsamlingsarbejdet er ofte fanget i et tidsmæssigt dilemma mellem aktuel viden og fremtidig viden. Museets indsamling skal afspejle de væsentlige sammenhænge og perspektiver set i et længere udviklingsforløb. Men f.eks. dramatiske hændelser, der umiddelbart synes væsentlige, kan senere vise sig

uvæsentlige. Museer, der arbejder med nyeste tids historie, må agere aktivt i sin samtid og opsøge historier og genstande, mens de er der. Tolkningen af historie og sammenhænge og perspektiver i historien er dog langt fra statisk, men revideres løbende. Ny forskning vil pege på nye sammenhænge og se nye perspektiver – og 'efterspørge' andre genstande og historier – og se nye muligheder i de genstande, der findes i museernes samlinger. Vi agerer ud fra forventninger om, hvordan vi i fremtiden vil tolke vores samtid. Det er vigtigt at tænke på både dybde og bredde i indsamlingen. Selvom man vel aldrig kan forudse fremtidige tolkninger, ligger der en stor styrke i museernes samlingers rigdom og mangfoldighed.

Papmodel. Museets formål / indsamlingsarbejdets problemstilling. Tøjhusmuseet har også i det indsamlingsarbejde, der er foretaget siden midten af 1990-erne fokuseret på det militære felt. Nogle forsøg på en bredere indsamling er dog gjort, f.eks. at inddrage civilbefolkningen i krigsområderne. Det er i nogen grad lykkedes med denne papmodel af et dansk FN-køretøj fremstillet af lokale børn og forevret til de danske soldater, der i 2000 var indsat på grænsen mellem Etiopien og Eritrea som led i overvågningen af en fredsafstale. Foto: Jens Lauridsen, SFHM.

MUSEETS FORMÅL / INDSAMLINGSARBEJDETS PROBLEMSTILLING

Museets formål fastlægger som nævnt, at Tøjhusmuseet er et kulturhistorisk specialmuseum til belysning af det danske forsvars historie samt en international våbensamling; et formål museet arbejder med ud fra forskellige tilgangsvinkler og niveauer, med problemstillingen "Krig og menneske" som omdrejningspunkt.

Museet har valgt denne problemstilling – krig og menneske – som omdrejningspunkt også i museets forskning og indsamlingsarbejde; at belyse hvordan krig og truslen om krig former menneske, kultur, samfund og stat. Der er tale om en problemstilling, der peger såvel på de militære aspekter af dansk forsvar som på en række andre. Tøjhusmuseet har også i det indsamlingsarbejde, der er foretaget siden midten af 1990-erne fokuseret på det militære felt, ud fra den betragtning, at kun meget få museer arbejdede med dette, mens dansk forsvars ikke-militære aspekter dog berøres af andre museer. Det rejser dog et meget stort problem i arbejdet med nye permanente udstillinger. Hvis museet skal vise andre sider af dansk forsvar end de militære, skal det enten ske gennem en meget bred indsamling eller ved i nogen grad at løbe an på deponering fra andre museer. Begge dele rummer problemer og er en udfordring, der skal findes svar på.

PROJEKTORIENTERED E SAMLINGER / OVERORDNEDE ANTAGELSER OG FORMODNINGER

Tøjhusmuseet har som nævnt lukket de gamle typologisk, kronologiske samlinger for nytilgang og i stedet defineret nye projektoriente-

54 rede samlinger. De nye projektorienterede samlinger er dels museumssamlinger, som de konkrete indsamlingsprojekter skal relatere til. Dels er samlingerne en række overordnede antagelser og formodninger om samspillet mellem krig og menneske, med udgangspunkt i krigens eller krigstruslens karakter; antagelser om vigtige sammenhænge og perspektiver heri. Samtidig svarer de projektorienterede samlinger til de nævnte overordnede forsknings- og indsamlingsprojekter, som museet arbejder med.

Ser man på dansk forsvar i perioden efter 1945, er det museets antagelse, at der er tale om flere epoker med meget forskellige udgangspunkter for samspillet mellem krig og menneske. For at indfange det centrale heri, har museet defineret to overordnede forsknings- og indsamlingsprojekter: 1) Projekt "Den totale krig", der omfatter epoken fra 1945 til begyndelsen af 1990-erne, og 2) Projekt "Den diffuse krig", der omfatter epoken fra slutningen af 1980-erne frem til i dag. Projekternes tidsmæssige periodisering er ikke absolutte, men følger de konkrete problemstillinger.¹⁰

Under projekt Den totale krig kan man pege på en række centrale sammenhænge og perspektiver, f.eks. krigens totale og altomfattende karakter, atomvåbnenes rolle, mobiliseringen af samfundsressourcer, de enorme værnepligtshære, det omfattende og høje beredskab; men også sammenhænge som f.eks. den økonomiske og sociale udvikling som en del af koldkrigens 'indre forsvar'. Under projekt Den diffuse krig tilsvarende f.eks. krigens diffuse og uforudsigelige karakter, dens globale og sammensatte form, den asymmetriske konflikt og den 'moderne' terror; men også her med sammenhænge som f.eks. mediernes rolle i den diffuse krig eller social-

ideologisk integration som et led i det 'indre forsvar' mod religiøs ekstremistisk voldsanvendelse.

Museets 'indsamlingsforskning' omfatter både den 'klassiske' forskning, der søger at påpege udviklingslinjer, sammenhænge og perspektiver, men også 'feltstudier' forstået som fact-finding rejser ud i 'virkeligheden'; rejser i Danmark og f.eks. på Balkan og i Mellemøsten for at søge at indkredse problemstillinger, der vil egne sig som udgangspunkter for konkrete indsamlingsprojekter.

KONKRETE INDSAMLINGSPROJEKTER / HYPOTESER

Tøjhusmuseets indsamlingsarbejde udmøntes som nævnt i konkrete indsamlingsprojekter, der fungerer som hypoteser om centrale sammenhænge og perspektiver i indsamlingsens problemstilling. Udgangspunktet for indsamlingsarbejdet er de 'overordnede' historier, historien om den totale krig og den diffuse krig, som rammen for samspillet mellem krig og menneske.

Kunsten i det konkrete indsamlingsprojekt er, at 'fange' historien i historien; finde den 'lille' historie, der kan fortælle den 'store' historie ved at fange de centrale sammenhænge og perspektiver heri – og finde de genstande, der som et prisme kan fange disse linjer. Den lille historie er den konkrete, nære og gerne personlige fortælling, som den enkelte besøgende kan identificere sig med, og som herved kan gøre den store historie vedkommende og forståelig. Netop ved at den besøgende kan identificere sig med de konkrete fortællinger, opnår museet en dialog med den besøgende. Og netop for at opnå denne dialog, er det vigtigt, at den store historie ikke er en samlet af-

klaret – belærende – fortælling, men er en åben fremlæggelse af mange, måske også modstridende, historier. I bund og grund indsamler museet ikke genstande, men historier. Kunsten er at få historierne til at materialisere sig i genstande, der er centrale i den historie, vi ønsker at indsamle.

PROBLEM-ORIENTERET, SYSTEM-ORIENTERET OG GENSTANDS-ORIENTERET INDSAMLING

Tøjhusmuseet arbejder som nævnt konkret med tre indsamlingsformer: Problem-orienteret indsamling, system-orienteret indsamling og genstands-orienteret indsamling; indsamlingsformer som i de senere år er udviklet som det faktiske grundlag for museets aktuelle indsamling.

Problem-orienteret indsamling:

Udgangspunktet for den problem-orienterede indsamling er en konkret problemstilling, museet ønsker at 'indfange'. Denne kan tage udgangspunkt i processer, tilstande, strukturer eller særlige begivenheder. Det karakteristiske for denne indsamlingsform er, at det er problemstillingen, der styrer projektet. I den problem-orienterede indsamling lægges der vægt på, at de konkrete indsamlingsprojekter har karakter af 'øjebliksbilleder', at de har karakter af 'helheder', samt at hver enkelt indsamling er et afsluttet hele. Sigtet hermed er, at indsamlingen kan danne udgangspunkt for en af de historier, museet vil sikre, samt at den ikke ender som brudstykker af en historie eller løsevne genstande.

Indsamlingsprocessens 'subjektive' karakter ses tydeligt her. Det er den enkelte inspektør, der med baggrund i den aktuelle forskning på området, fastlægger, hvilke konkrete hypote-

ser museet vil forfølge / hvilke konkrete indsamlingsprojekter der defineres. Argumentation for hvert enkelt indsamlingsprojekt er en vigtig del af processen; argumentation, genstande og historie/tolkning er en helhed, hvor alle dele er vigtige.

Den problem-orienterede indsamlings ramme er i første række den epoke, vi lever i, den diffuse krig. Det er udgangspunktet for at finde det autentiske øjebliksbillede. I anden række – i det omfang der endnu kan findes 'urørte' tidslommer, som kan indsamles som et øjebliksbillede – er det den foregående epoke, den totale krig.

Som et eksempel på problem-orienteret indsamling kan nævnes, at museet siden midten af 1990-erne har 'indsamlet' en række personer,

FN-hjelm. Problem-orienteret indsamling. Et af Tøjhusmuseets konkrete indsamlingsprojekter tager udgangspunkt i en af de alvorligste og mest tragiske begivenheder i dansk forsvars nyeste historie, beskydningen af en dansk FN-lejr i Kroatien i 1995. Under den meget voldsomme beskydning blev to danske FN-soldater dræbt og flere andre såret. Museet har bl.a. indsamlet personlige beretninger fra soldater, der oplevede de meget voldsomme begivenheder på allernærmeste hold; en af beretningerne materialiseres gennem den hjelm, soldaten havde på under beskydningen samt af fotos optaget under beskydningen. Foto: Jens Lauridsen, SFHM.

Patroljevogn. "Den gode museumsgenstand". Den diffuse krig kan i ord beskrives som diffus, uforudsigelig og asymmetrisk; via en genstand kan den opleves tæt på gennem denne danske patroljevogn ramt af en vejsidebombe i Irak. Vognen har en høj formidlingsværdi og 'fortæller' en historie på tre niveauer: Generelt om den diffuse krigs virkelighed, konkret om krigens vilkår for de danske styrker i Irak og personligt om tre soldater, der pludseligt blev ofre for den diffuse krig. Samtidig er den umiddelbart dramatisk; vi kommer meget tæt på en meget alvorlig og dramatisk begivenhed.

hvis historie fanger nogle centrale sammenhænge eller perspektiver i dansk forsvars nyeste historie. Det kan f.eks. være en 'typisk' soldat fra en 'typisk' international mission, eller en markant person, f.eks. den danske politimand, der var leder af FN-politiet i Kosovo. Indsamlingen består f.eks. af personens uniform i det givne øjeblik, vi ønsker at fastholde, suppleret med billedokumentation og personlig beretning.

Museet må altid lægge særlig vægt på indsamling af genstande, og særligt de autentiske genstande. De autentiske genstande har en kvalitet, som hverken modeller, tegninger, billeder eller andet kan erstatte; de er en del af selve det historiske forløb, som museet arbejder med, og har som følge heraf en magi, der kan påvirke os følelsesmæssigt. Gennem den autentiske genstand kan vi følelsesmæssigt bevæge os gennem tid og rum, vi er men-

talt i berøring med fortidige og måske fjerne begivenheder. De autentiske museumsgenstande rører ved eksistentielle spørgsmål som kontinuitet over tid og mellem generationer. Den anonyme typegenstand, der er indsamlet ud fra sin generelle funktion, har i langt mindre grad disse egenskaber; og modeller, tegninger mm. kun undtagelsesvis. De bliver kun illustrationer til det historiske forløb. Der er givetvis stadig en ubevist tendens til at tænke den enkelte genstand som en brik i en overordnet historie, som en del af evolutionsrækken. Vi må i stedet tænke hver enkelt genstand som en helhed ud fra dens unikke historie.¹¹

'Den gode museumsgenstand' samler en række aspekter i sig. På den ene side er den et centralt levn fra vigtige sammenhænge eller perspektiver, som museet gerne vil fange, og dermed udtryk for 'den gode historie'. På den anden side har den en høj formidlingsværdi; den kan være umiddelbart dramatisk eller fascinerende, smuk, æstetisk eller have en ikonisk karakter. Begge disse sider skal være der, ellers fungerer dens magi ikke rigtigt; historien skal give et sug i maven og genstandens udseende skal appellere til vores sanser. Den ikoniske genstand har den særlige magi, at den kan fange publikums opmærksomhed gennem genkendelsen; den relaterer til noget i forvejen kendt. At opnå en dialog med den besøgende kræver, at man også henvender sig til publikums erfaring.

Hverken den umiddelbart dramatisk eller fascinerende genstand kan defineres på forhånd. Ligeledes kan man opleve, at genstande der virkede på denne måde i deres oprindelige sammenhæng, mister deres magi i omplantningen til museet. Indsamling er også et spørgsmål om at vurdere andre sider af en genstand end dens 'kolde' fakta. Det er et sær-

ligt problem med 'den gode genstand', at den ofte fremtræder som en kuriositet, der får det historiske forløb til at fremstå kuriøst. I indsamlingsarbejdet er det vigtigt at overveje den enkelte genstands / histories muligheder og begrænsninger nøje.

Indsamlingsprocessens 'subjektive' karakter ses også tydeligt her. I bund og grund er der ingen genstande, der fortæller nogen historie eller 'beviser' eller dokumenterer noget. Det er altid museumsinspektøren, der tolker genstanden og tillægger den en historie. Den gode genstand hviler fuldstændigt på tillid til den historie, museet tillægger genstanden, og dermed på tillid til museets etik i indsamlingsarbejdet.¹²

System-orienteret indsamling:

Udgangspunktet for den system-orienterede indsamling er et konkret 'system', museet ønsker at følge. Det kan være større våben- og materielsystemer, logistiske systemer, uddannelsessystemer eller andet, som har udgjort et væsentligt element i dansk forsvar; evt. sker indsamlingen i form af et større eller mindre udsnit af et system. Som regel knyttes indsamlingen af selve systemet sammen med indsamling af anden dokumentation.

Det karakteristiske for denne indsamlingsmetode er, at det er systemets 'liv' der styrer projektet. Projektet kan således nemt gå på tværs af de epoker museer normalt arbejder med og komme rundt om mange problemstillinger, hvoraf en del ikke nødvendigvis er kendte på forhånd. I den system-orienterede indsamling lægges der vægt på, at følge systemet gennem en længere periode, f.eks. gennem hele systemets levetid. Ligeledes at indsamlingen søger at belyse systemet fra flere forskellige vinkler, at de har karakter af 'hel-

58 heder', samt at hver enkelt indsamling er et afsluttet hele.

Som et eksempel på system-orienteret indsamling kan nævnes, at museet siden 1990-erne har fulgt to danske F-16 fly. Dels selve flyenes historie, som har bragt museet både til Kirgisistan og Litauen, og dels den meget store organisation der skal til for at holde flyene på vingerne. Når flyene udfases formodentligt i 2015, skal de tilgå museet, hvor der allerede vil være indsamlet en omfattende dokumentation om deres historie både under koldkrigsårene som efter.

Genstands-orienteret indsamling:

Tøjhusmuseet har definitivt lagt den typologisk, kronologiske indsamling bag sig. Men et museum må også erkende, at man har et ansvar for fortiden på flere måder, nemlig et ansvar for sin egen historie og samlings historie. Museet er i sig selv også en kulturarv, som vi har et ansvar for. Tøjhusmuseet har nogle ganske enkelte samlinger, der har et så fornemt indhold, at museet indtil videre søger at videreføre dem som specialsamlinger. Det ligger i sagen, at der kun kan være tale om ganske enkelte samlinger, og at indsamlingen kun kan ske inden for et meget begrænset og meget nøje overvåget omfang. Museets bestræbelser er derfor begrænset til tre grupper af danskanvendt militært materiel, nemlig: 1) Håndvåben, 2) uniformer og enkeltmandsudrustning samt 3) faner; genstandsgrupper hvor museet fra gammel tid har meget fornemme samlinger, og hvor der er særlige, lidt udefinerlige aspekter, der berøres. En af de udfordringer, der ligger, er at definere et nyt idegrundlag for specialsamlingerne; et idegrundlag der fanger de særlige problemstillinger, der eventuelt berettiger deres opretholdelse.

SAMMENFATNING

Tøjhusmuseet har siden 1990-erne bevæget sig fra en genstandsorienteret, positivistisk tilgangsvinkel i arbejdet med kulturarven til en forskningsbaseret, problemorienteret og konstruktivistisk; til et aktivt opsøgende forskningsbaserede indsamlingsarbejde. Udgangspunktet var dels den konklusion museet måtte drage, at såvel museet gamle samlinger og indsamlingsarbejde som hele tanken om dækkende eller repræsentative samlinger var en museal blindgyde. Dels den konklusion, der må drages heraf, at det er nødvendigt at gøre sig fri af centrale forestillinger i de museumsidealet vi har arvet fra 1800-tallet, bl.a. tanken om museet som en encyklopædisk videns-, dokumentations- og genstandsbank, tanken om historien som et stort kontinuert udviklingsforløb, som løbende skal dokumenteres, tanken om at museets opgave er konstant at rykke ud og redde 'fortiden' og tanken om at museets opgave er at indsamle, studere, klassificere og beskrive ethvert fysisk vidnesbyrd. Den helt overordnede konklusion var – og er – at indsamling altid skal ses 'ovenfra', fra en problemstilling, ikke 'nedefra', fra genstandsniveauet. En nøje overvejede problemstilling som udgangspunkt for indsamlingen er den eneste vej til at sikre, at museets samlinger ikke blot ender som en ophobning af tilfældige løsrevne fragmenter. Tøjhusmuseet så kun en farbar vej fremad, nemlig at tage udgangspunkt i museets forskning; både som faktisk udgangspunkt og som teoretisk og metodisk tilgangsvinkel. Tøjhusmuseet har struktureret indsamlingsarbejdet på samme måde som en forskningsproces, hvor museets formål er den problemstilling, som indsamlingen må arbejde ud fra; en problemstilling der belyses gennem et antal indsamlingsprojekter, der funge-

rer som hypoteser om centrale sammenhænge og perspektiver. Som indsamlingens teoretiske tilgangsvinkel har museet defineret overordnede forsknings- og indsamlingsprojekter, der på den ene side afspejler en række overordnede antagelser og formodninger om dansk forsvar, på den anden side svarer til museets projektorienterede samlinger; som dens metodiske tilgangsvinkel en strukturering af, hvordan man konkret griber indsamlingen an.

NOTER

1. Om 1800-tallets museumsmæssige opbrud: Holger Rasmussen 1979 s. 41-42, 54-55 og 63-64; Jørgen Jensen 1992 s. 26-28, 75, 100-01, 117, 123-24, 225 og 236-38; Mogens Bencard 1993 s. 13-14; Jørgen Jensen 1993a s. 19-20, 23-24 og 26; Arno Victor Nielsen m.fl. 1993 s. 16; Carsten Paludan-Müller 1996 s. 26-33; Mogens Bencard 2000 s. 195-201; Camilla Mordhorst og

Statens Forsvarshistoriske Museum (Tøjhusmuseet) Åbne samlinger
1. Samtidsorienteret indsamling (systematisk forsknings- og indsamlingsprogram)
1.1. Projektorienterede samlinger
Samlingen: Den totale krig (1945 – 1990-erne) Konkrete indsamlingsprojekter afledt af problemstillingen: Den totale Krig (1945 – 1990-erne)
Samlingen: Den diffuse krig (1990-erne ff) Konkrete indsamlingsprojekter afledt af problemstillingen: Den diffuse Krig (1990-erne ff)
1.2. Genstandsorienterede samlinger (specialsamlinger)
Samlingen: Danskankvendte håndvåben efter 1945 Danskankvendte militære håndvåben (håndskydevåben og blankvåben) anvendt efter 1945
Samlingen: Danskankvendte uniformer efter 1945 Danskankvendte militære uniformer og enkeltmandsudrustning anvendt efter 1945
Samlingen: Danske faner efter 1945 Danske militære faner og estandarder anvendt efter 1945
2. Retrospektiv indsamling (behovsorienteret indsamlingsprogram)
Indsamling fra tiden før 1945: Konkrete indsamlingsprojekter afledt af problemstillinger der vedrører tiden før 1945 (defineres efter behov, primært i tilknytning til ny permanent udstilling)

- Kitte Wagner Nielsen 2000 s. 22.
2. Statens Forsvarshistoriske Museum sorterer direkte under Kulturministeriet, og er resultatstyret vha. resultatkontrakter, typisk fireårige. Museet har en basisorganisation, hvor driftsopgaver er placeret, og i tilknytning hertil en projektorganisation, hvor udviklingsopgaver typisk placeres. I 2005 havde museet en bruttoudgift på knap 25 mil. kr. og et personale på godt 30 årsværk fordelt på knap 60 personer. Der er pt. ansat 11 akademiske medarbejdere, fordelt på chef og souschef, 7 fastansatte museumsinspektører og 2 projektansatte. Af de 7 fastansatte museumsinspektører er 3 ansatte som seniorforskere og 1 som forsker (pt. ph.d.-stipendiat). Indsamlingsarbejdet varetages for udviklingsopgavers vedkommende af en projektgruppe på fire akademiske medarbejdere, for driftsopgaver primært af to museumsinspektører. Museets genstandsmasse er senest opgjort til omkring 200.000 genstande.
 3. Konceptet er udviklet af museumsinspektør, dr. phil. Hans Henrik Appel og er beskrevet i Hans Henrik Appel 2005(a).
 4. Hans Henrik Appel 2005 s. 6 og 9-13; Hans Henrik Appel, internt oplæg til nyt udstillingskoncept 2005(b)
 5. Perspektiverende diskussioner om 1800-tallets museum: Arno Victor Nielsen m.fl. 1993 s. 16, 19-20 og 27-29; Jørgen Jensen 1993a s. 17-19 og 26; Jørgen Jensen 1993b s. 77-79 og 81-83; Carsten Paludan-Müller 1996 s. 26-33; Lene Floris og Annette Vasström 1999 s. 28-30, 39, 42-45 og 122-23; Mads Mordhorst 2001 s. 116-17 og 120-21; Lene Otto 2004 s. 10-11; Hans Henrik Appel 2005 s. 3; Camilla Mordhorst 2005 s. 10-13, 18-19 og 21.
 6. Perspektiverende diskussioner af begreberne dækkende og repræsentative samlinger og deres konsekvenser: Eske Wohlfahrt 2002 s. 8; Søren Bysskov 2004 s. 11; Britta Tøndborg 2005 s. 5-6; Camilla Mordhorst 2005 s. 9-22; Frank Allan Rasmussen 2005 s. 66-67.
 7. Om det encyklopædiske museum: Kirsten Hastrup 2004. Om 'redningstanken': Odd Are Berkaak 2001 s. 127.
 8. Perspektiverende diskussioner af begrebet kulturarv: Lene Floris og Annette Vasström 1999 s. 372-83; Eske Wohlfahrt 2002 s. 8-9; Kjell Hansen 2005 s. 62-64 og 68-72.
 9. Dele af arbejdet med udvikling af systemet indgår i et ph.d.-projekt, der udarbejdes af ph.d.-stipendiat, cand.scient.bibl. Mette Skov.
 10. Om problemer ved at definere og afgrænse epoker: Odd Are Berkaak 2001 s. 128-29.
 11. Perspektiverende diskussioner om autenticitet: Lene Floris og Annette Vasström 1999 s. 70, 101-04 og 189-90. Perspektiverende diskussioner om 'den gode genstand': Esben Kjeldbæk 1991 s. 32-34; Esben Kjeldbæk 1998 s. 370-71 og 387-389; Camilla Mordhorst 1998 s. 30-34 og 36-38; Hans Henrik Appel 2001 s. 19; Mads Mordhorst 2001 s. 112-17, 120-21 og 123-28; Thomas Söderqvist 2004 s. 82-88.
 12. Om genstande som 'historiefortællende': Jette Holmstrøm 1998 s. 104.

LITTERATUR

- Appel, Hans Henrik: *Koncept for ny permanent udstilling på Tøjhusmuseet: Krig og menneske – hvordan krig har formet menneske, kultur, stat og samfund gennem 500 år*. Tøjhusmuseet, København 2005(a).
- Appel, Hans Henrik: *Udkast til koncept for ny permanent udstilling på Tøjhusmuseet: Krig og menneske – hvordan krig har formet menneske, kultur, stat og samfund gennem 500 år*. Tøjhusmuseet, internt oplæg 2005(b).
- Appel, Hans Henrik: "Vaagen Mand Er Ond At Vække". *Danske Museer*. 6/2001, s. 18-21.
- Bencard, Mogens: "Adam Wilhelm Hauch og museerne." I: Mogens Bencard (red.): *Krydsfelt. Ånd og*

- natur i Guldalderen*. København 2000, s. 192-201.
- Bencard, Mogens: "Museerne og Verdensordenen. Kunstammerets opståen og grundidé". *Nordisk Museologi*. 1993:1, s. 3-16.
- Berkaak, Odd Are: "Samtidsdokumentasjon: En spøkeshistorie". *Nordisk Museologi*. 2001:1-2, s. 127-34.
- Byskov, Søren: "Nye retningslinier for indsamling af genstande – en kommentar". *Danske Museer*. 5/2004, s. 11-12.
- Floris, Lene og Annette Vasström: *På museum – mellem oplevelse og oplysning*. Center for humanistisk historieformidling. Frederiksberg 1999. Skriftrækken Humanistisk Historieformidling, bind 6.
- Hansen, Kjell: "Kulturarvspolitik och museiutställningar". *Nordisk Museologi*. 2005: 2, s. 61-75.
- Hastrup, Kirsten: "Forskningsbegreber og vidensformer: kulturarvens udfordring" i: Lene Tolstrup Christensen (red.): *Forskningsbegreber og vidensformer: kulturarv, samlinger og kunstuddannelser*. Kulturministeriets Forskningsudvalg, København 2004 s. 9-20.
- Holmstrøm, Jette: "Kan ting tale? Om museers formidling af fortiden ved hjælp af genstande". *Fortid og Nutid*. 1998, s. 83-105.
- Jensen, Jørgen: "Christian Jürgensen Thomsens museum – en guldaldervision". *Nordisk Museologi*. 1993:1, s. 17-30. [Jørgen Jensen 1993a]
- Jensen, Jørgen: "Museernes guldalder" i: Arno Victor Nielsen m.fl. (red.): *Museum Europa. Om tingenes orden*. *Den jyske Historiker*. Nr. 64. 1993, s. 77-89. [Jørgen Jensen 1993b]
- Jensen, Jørgen: *Thomsens museum. Historien om Nationalmuseet*. København 1992.
- Kjeldbæk, Esben: *Idéoplæg til ændring af den faste udstilling på Frihedsmuseet*. Frihedsmuseet, internt oplæg 1991.
- Kjeldbæk, Esben: "Ting fra besættelsen – et museologisk essay" i: Henrik Dethlefsen og Henrik Lundbak (red.): *Fra mellemkrigstid til efterkrigstid*. *Festskrift til Hans Kirchhoff og Henrik S. Nissen på 65-årsdagen oktober 1998*. København 1998, s. 359-393.
- Mordhorst, Camilla: "Museumsgenstanden som relikvie". *Nordisk Museologi*. 1998: 2, s. 29-40.
- Mordhorst, Camilla: "Repræsentationens begrænsning" i: Camilla Mordhorst og Britta Tøndborg (red.): *(Ind)samlinger i det 21. århundrede. [Antologi fra seminar på Københavns Universitet 2005.] Museologisk Skrifiserie*. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab. Københavns Universitet, København 2005, s. 9-23.
- Mordhorst, Camilla og Kitte Wagner Nielsen: *Formens semantik. En teori om den kulturhistoriske udstilling*. Odense Bys Museer, Odense 2000.
- Mordhorst, Mads: *Kildernes magi. Fortid og Nutid*. 2001, s. 110-33.
- Nielsen, Arno Victor m.fl.: *Museum Europa. En udstilling om det europæiske museum fra renessancen til vor tid*. Nationalmuseet, København 1993.
- Otto, Lene: "Etnologien, kulturhistorien og folkemuseerne". I: Dam Christensen, Hans, Rune Gade og Malene Vest Hansen (red.): *Museernes historie og teori. [Antologi fra seminar på Københavns Universitet 2004.] Museologisk Skrifiserie*. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab. Københavns Universitet, København 2004, s. 9-19.
- Paludan-Müller, Carsten: "Museet i tiden – erindringsrum og verdensspejl" i: Michael Lauenborg og Peter Pentz (red.): *Museerne ved årtusindskiftet*. Statens Museumsnævn, København 1996, s. 23-37.
- Rasmussen, Frank Allan: "Museale dogmer under pres" i: Camilla Mordhorst og Britta Tøndborg (red.): *(Ind)samlinger i det 21. århundrede. [Antologi fra seminar på Københavns Universitet 2005.] Museologisk Skrifiserie*. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab. Københavns Universitet, København 2005, s. 57-75.
- Rasmussen, Holger: *Dansk museumshistorie*. De kulturhistoriske museer. Dansk Kulturhistorisk

Museumsforening, Hjørring 1979.

Söderqvist, Thomas: "Biomedicinen og det moderne museums endeligt" i: Dam Christensen, Hans, Rune Gade og Malene Vest Hansen (red.): *Museernes historie og teori. [Antologi fra seminar på Københavns Universitet 2004.] Museologisk Skriftserie*. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab. Københavns Universitet, København 2004, s. 75-89.

Tøndborg, Britta: Forord i: Camilla Mordhorst og Britta Tøndborg (red.): *(Ind)samlinger i det 21. århundrede. [Antologi fra seminar på Københavns Universitet 2005.] Museologisk Skriftserie*. Institut for Kunst- og Kulturvidenskab. Københavns Universitet, København 2005, s. 5-8.

**Jens Ole Christensen, museumsinspektør ved Statens Forsvarshistoriske Museum / Tøjhusmuseet siden 1991. Cand. phil. i historie 1989, ph.d. 1997, seniorforsker 2006. Arbejder primært med forsknings- og indsamlingsopgaver samt nye permanente udstillinger på Tøjhusmuseet.*

Address: Jens Ole Christensen, Statens Forsvarshistoriske Museum, Frederiksholms Kanal 29, 1220 København K.

E-mail: joc@thm.dk. www.sfhm.dk